

بررسی ماهیت حقوقی دیوان بین المللی ایران و ایالات متحده آمریکا

دکتر علی پورآهنگر^۱

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاداسلامی واحد چالوس

مهدی ابراهیم زاده

کارشناس ارشد حقوق خصوصی

چکیده

محققین در مقاله حاضر به دنبال این هستند که دیوان داوری دعاوی که بین ایران و ایالات متحده آمریکا توسط بیانیه صادره از سوی دولت الجزایر تأسیس گردیده، ماهیت آن بین المللی است یا یک مرجع داخلی؟ براساس دیدگاه دولت ایران، ماهیت حقوقی دیوان ریشه در حقوق بین المللی داشته، پس دیوان یک مرجع بین المللی است. از دیدگاه ایالات متحده آمریکا رأی ثابتی وجود ندارد و این کشور براساس اوضاع و احوال در هر زمان دیدگاه های مختلفی داشته است، لذا پس از بررسی نظرات محققین پیشین و استنباط، از عملکرد دیوان، منتج به این شد که ماهیت دیوان یک مرجع واقعاً بین المللی است.

کلید واژه: عهدنامه ورسای، کنوانسیون، بیانیه الجزایر، معاهده بین المللی، تابعیت

^۱ نویسنده مسئول

در کنار روش‌ها و سیستم‌های مختلف حقوقی و سیاسی رسیدگی به اختلافات، روش‌های داوری، یکی از قدیمی‌ترین و شناخته‌شده‌ترین روش‌های حل و فصل اختلافات است که هم در نظام‌های حقوقی داخلی و هم در نظام‌های حقوقی بین‌المللی مورد توجه و استفاده قرار گرفته است. صرف‌نظر از سابقه‌ی طولانی داوری از دوران باستان تاکنون در حوزه‌ی بین‌المللی سابقه‌ی داوری نوین به قضیه‌ی آلاباما برمی‌گردد که به موجب آن دنیا برای اولین بار شاهد حل اختلاف بین دو قدرت بزرگ آن زمان یعنی انگلستان و آمریکا از طریق داوری بود.^۱ اما از نظر اهمیت می‌توان گفت ایجاد دیوان داوری دعاوی ایران - ایالات متحده آمریکا بزرگ‌ترین داوری در تاریخ داوری است. زیرا به موجب آن کشوری که در اثر یک انقلاب و تحول سیاسی هنوز به لحاظ سیاسی در جامعه‌ی بین‌المللی دارای آن‌چنان اقتداری نبوده از یک طرف و کشور دیگر که به عنوان یک ابر قدرت برای حل و فصل اختلافات خود تن به روش مسالمت‌آمیز می‌دهند و همچنین عملکرد این دیوان نشان می‌دهد که این دیوان به لحاظ تعداد دعاوی و هم به لحاظ اهمیت موضوعات مطروحه و هم به لحاظ رویه‌ای که این دیوان از خود بر جای گذاشته منحصر به فرد می‌باشد. این امر خود نشان دهنده‌ی ویژگی و خصیصه‌ی مثبت خود سیستم داوری است که طرفین مصلحت و منفعت خود را در رجوع به آن جستجو می‌کنند. تاریخ خود شاهد این مساله است زیرا بعد از جنگ جهانی اول با انعقاد عهدنامه ورسای بسیاری از اختلافات از طریق کمیسیون‌های داوری حل و فصل گردید. پس از جنگ جهانی دوم نیز این روند هم چنان ادامه داشته به طوری که

^۱ حقوق بین‌الملل عمومی، دکتر ضیائی بیگدلی، انتشارات گنج دانش.

می‌توان گفت روش داوری طبیعی‌ترین روش برای حل و فصل اختلاف است. زیرا در این روش هم داور محدودیت اختیارات قاضی را ندارد و هم استقلال اراده‌ی طرفین در انتخاب داوران و قانون قابل اجرا طرفین را به سوی سیستم داوری سوق می‌دهد.^۱ با این وجود صرف‌نظر از مباحث کلی مطروحه در هر قرارداد داوری از قبیل قانون قابل اعمال اعم از شکلی و ماهوی، شروط مندرج در قرارداد داوری، چگونگی اجرای آراء ناشی از داوری، تفسیر قرارداد داوری، اصول حاکم بر قرارداد داوری یکی از مباحث مورد توجه میان علما و اندیشمندان و اهل نظر در سطح داخلی و بین‌المللی مسأله‌ی شناسایی ماهیت حقوقی دیوان داوری ایران و ایالات متحده‌ی آمریکاست. بدین مضمون که آیا دیوان مذکور یک مرجع داخلی است یا یک مرجع واقعاً بین‌المللی است؟ این سوال بیشتر از آن‌جا ناشی می‌شود که براساس قرارداد داوری به اتباع خصوصی طرفین داوری اجازه‌ی طرح دعوی و رجوع به دیوان را داده است. از طرف دیگر خصیصه‌ی بین‌المللی بودن یا داخلی بودن دیوان بیشتر در مرحله‌ی اجرای احکام صادره از دیوان اهمیت خود را نشان می‌دهد به عبارت دیگر هر یک از دولتین آمریکا و ایران چه مسئولیتی در قبال عدم اجرای آرای صادره از دیوان مذکور را خواهند داشت و همچنین رویه‌ای که دیوان از خود برجای می‌گذارد چه تأثیری در سطح بین‌المللی دارد؟ و سولاتی از این قبیل اهمیت شناسایی داخلی بودن و یا بین‌المللی بودن ماهیت دیوان داوری ایران و ایالات متحده آمریکا را به ما نشان می‌دهد.

^۱. حقوق بین‌الملل، منابع اخلاقی و ابطال آراء دکتر سید عبدالمجید قائم مقام فراهانی ۱۳۷، جلد ششم، چاپ اول، فروردین ۱۳۷۳، ص ۱۷.

بخش اول: تاریخچه و آثار داوری

جدای از گذشته تاریخی اسلامی داوری که جواز آن از آیه شریفه «وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَیْتِهِمَا فَأَبْعُثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا...» گرفته شده و روایات‌های مختلف و اجماع فقها بر پذیرش نهاد داوری در اسلام که البته از آن به قاضی تحکیم نام برده شده، در ایران نیز استفاده از شیوه داوری، قبل از برپایی نظام مشروطه، تأسیس مجلس و قانون گذاری به شیوه نوین وجود داشته و بیش از آن نظام قضایی سامان یافته‌ای در ایران پا به عرصه وجود بگذارد، مردم برای حل و فصل دعاوی خود علاوه بر مراجعه به علما و فقها که منصب قاضی شرع داشتند، به ریش سفیدان و بزرگان قوم یا شهر خود مراجعه می‌کردند و تصمیم و رای ایشان رادر موضوع اختلاف، لازم الرعایه می‌شمردند. پس داوری نه به عنوان یک هدف، بلکه به واسطه کم ضررترین روش ترافی حل و فصل دعاوی، در کنار رسیدگی قضایی و نیز دیگر روش‌های حل و فصل اختلاف از جمله، به مذاکره، سازش، کارشناسی، میانجیگری، ارزیابی بیطرفه، هیات حل اختلاف، مشاور و رسیدگی کوتاه، در طول سال‌ها به صورت گسترده‌ای در عرصه بین‌المللی و داخلی، به عنوان مهمترین و متداولترین روش حل دعاوی به رسمیت شناخته شده است. از مزیت‌های داوری را می‌توان خصیصه محرمانگی (که مربوط به محرمانه تلقی کردن اطلاعات، اسناد و مدارک مرتبط با اسرار تجاری و شغلی طرفین داوری است)، استقلال و بی‌طرفی داور سرعت، کارایی، آزادی اراده، رعایت تخصص، رسمیت کمتر در استفاده از قواعد آیین دادرسی، عدم وجود شائبه تأثیرپذیری آن از مقتضیات حکومتی و انعطاف بیشتری دانست. لذا در داوری دو تراضی وجود دارد یکی توافق در مراجعه به

داوری، جایگزین مراجعه به محاکم قضایی و دیگری تراضی بر رسیدگی و قضاوت شخص یا اشخاص معین (داور یا داورها).^۱

بخش دوم: اهمیت قرارداد الجزایر

دادگاه داوری دعاوی ایران و آمریکا که به دنبال امضای قرارداد الجزایر (۱۹ ژانویه ۱۹۸۱) تأسیس گردیده است، از جمله ابعاد مختلف در تاریخ داوری بین‌المللی بی‌نظیر می‌باشد. چنانچه این دادگاه را از نظر میزان غرامتی که پرداخت نموده است در نظر بگیریم، مسلماً بزرگترین دادگاه داوری دنیای معاصر محسوب می‌شود. هرچند تعداد دعاوی که در نزد دادگاه‌های مختلطی که پس از جنگ جهانی اول و امضای معاهده‌ی ورسای اقامه گردید از تعداد دعاوی مطرح شده در دادگاه داوری دعاوی ایران و آمریکا بیشتر است، اما مسلماً میزان مبالغ احکام صادر شده توسط این محاکم از میزان مبالغ احکام صادر شده‌ی دادگاه داوری دعاوی ایران و آمریکا کمتر است. از سوی دیگر، تأسیس این دادگاه علی‌رغم اختلافات شدید سیاسی بین دو کشور توجه کلیه‌ی ناظران سیاسی را به خود جلب نموده است. معمولاً کشورها هنگامی در مورد تأسیس دادگاه داوری به توافق می‌رسند که آرامش و تفاهم به نوعی در روابط سیاسی آنها حاکم است، در حالی که ایران و ایالات متحده در زمانی نسبت به تشکیل دادگاه داوری دعاوی ایران و آمریکا رضایت خود اعلام کردند که روابط فیما بین به شدت تیره بوده و تداوم فعالیت‌های دادگاه نیز علی‌رغم اختلافات شدید سیاسی باعث تعجب ناظران فعالیت‌های دیوان گردیده است.^۲ به هر حال با توجه به موارد گفته شده یکی

۱. شیخ محمدی، مرضیه، استقلال شرط داوری، انتشارات جاودانه، جنگل، چاپ اول، سال ۱۳۹۲، صص ۲۵-۳.

۲. اعتمادی، فرهاد، دادگاه داوری دعاوی ایران و آمریکا- انتشارات گنج دانش، چاپ اول، سال ۱۳۸۴، صص ۳-۱.

از هدف‌های مهم محققین در تحقیق حاضر به دنبال این است که آیا دیوان داوری ایران و ایالات متحده یک مرجع داخلی است یا یک مرجع بین‌المللی؟

بخش سوم: پیدایش دیوان داوری ایران و ایالات متحده آمریکا:

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و به دنبال گروگان‌گیری ۵۲ تن از اتباع و کارکنان سفارت ایالات متحده آمریکا در ایران توسط دانشجویان پیرو خط امام و تیرگی روابط فی‌مابین دولتین ایران و ایالات متحده آمریکا و وقایع دیگر از قبیل حمله و دخالت نظامی ایالات متحده به طیس و توقیف دارایی‌ها و اموال دولت ایران در ایالات متحده و متعاقباً طرح انبوهی از دعاوی نزد محاکم داخلی آمریکا علیه ایران از سوی افراد خصوصی نهایتاً پیرو فرمان ۱۳۵۸/۱۲/۰۴ حضرت امام خمینی (ره) در مورد احاله حل و فصل مسئله‌ی کارکنان سفارت سابق آمریکا به مجلس و با در نظر گرفتن بررسی‌هایی که مقامات عالی کشور در این موضوع به عمل آورده بودند با میانجی‌گری دولت الجزایر مذاکراتی با طرف آمریکایی انجام شد که ضمن لغو توقیف اموال و دارایی‌های دولت ایران و دعاوی مطروحه علیه ایران مسالیه‌ی گروگان‌ها نیز حل شود. که نهایتاً در ۲۹ دی ۱۳۵۹ منجر به صدور بیانیه‌هایی توسط دولت الجزایر گردید که به موجب آن توافق شد که دعاوی فی‌مابین به جای طرح در محاکم آمریکایی به یک داوری بین‌المللی که دیوان داوری دعاوی فی‌مابین ایران، ایالات متحده نامیده شد ارجاع گردد.

بند اول: ماهیت حقوقی دیوان

این سوال که دیوان داوری دعاوی ایران و ایالات متحده یک مرجع بین‌المللی یا داخلی است باید از زوایای مختلفی مورد بررسی قرار گیرد. در همین راستا مبنای پیدایش دیوان، قانون حاکم بر دیوان و ماهیت آراء صادره را ذیلاً مورد بررسی قرار می‌دهیم.

بند دوم: مبنای پیدایش دیوان

همان‌طوری که قبلاً بیان شد دیوان دعاوی ایران و ایالات متحده آمریکا براساس بیانیه‌های الجزایر تأسیس گردید. تعداد این بیانیه‌ها شامل سه سند جداگانه می‌باشد. اولی به نام « بیانیه دولت جمهوری دموکراتیک و مردمی الجزایر » شامل ۴ ماده و ۱۷ بند است و دومی « بیانیه دولت جمهوری دموکراتیک و مردمی الجزایر درباره حل و فصل دعاوی توسط دولت ایالات متحده آمریکا و جمهوری اسلامی ایران » می‌باشد. این بیانیه که به بیانیه‌ی حل و فصل نیز معروف شد در ۸ ماده تهیه و تنظیم گردید و مورد توافق طرفین دولتين ایران و ایالات متحده آمریکا قرار گرفته است. بیانیه‌ی اول به بیانیه‌ی اصلی یا مادر معروف شده و بیانیه‌ی دوم که درباره حل و فصل دعاوی توسط دولت ایالات متحده آمریکا و دولت جمهوری اسلامی ایران است، درواقع به چگونگی تشکیل دیوان و هیات داوری و قانون

۱. بیانیه‌های دولت جمهوری دموکراتیک و مردمی الجزایر و موافقت‌نامه‌های ضمنی از مجموعه اسناد و مدارک رسمی در ارتباط با دعاوی بین‌المللی، دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی، جلد ۱، سال ۱۳۶۱.

حاکم بر دیوان و محل تشکیل دیوان، هزینه‌های آن و به صلاحیت‌های آن پرداخته است و سند سوم موسوم به سند تعهدات دولت ایالات متحده می‌باشد.

بند سوم: آیا بیانیه‌ی الجزایر یک معاهده‌ی بین‌المللی است؟

برای پاسخ به این سوال ابتدا باید معاهده بین‌المللی تعریف شود.

الف) تعریف معاهده‌ی بین‌المللی

در حقوق بین‌الملل عمومی هر توافق میان تابعان حقوق بین‌الملل برای حصول آثار نتایج حقوقی معین که حقوق بین‌المللی هم بر آن حاکم می‌باشد یک معاهده‌ی بین‌المللی تلقی می‌گردد. براساس ماده‌ی ۲ کنوانسیون ۱۹۶۹ وین در خصوص حقوق معاهدات آورده شده که « معاهده عبارت است از یک توافق بین‌المللی که بین کشورها به صورت کتبی منعقد شده و مشمول حقوق بین‌الملل باشد. صرف‌نظر از عنوان خاص آن و اعم از این که در سندی واحد یا در هر دو یا چند سند مرتبط به هم منعکس شده باشد». با عنایت به مراتب فوق برای این که معاهده‌ای بین‌المللی تلقی شود باید حائز چند شرط باشد. اولاً این که توافق میان حداقل دو کشور یا تابع حقوق بین‌الملل به عمل آمده باشد. یعنی طرفین معاهده حتماً نباید واجد کشور بودن باشند.

^۲ لازم به ذکر است که دیوان داوری ایران با ایالات متحده آمریکا با عنوان انگلیسی Iran-United States Claims tribunal که به موجب بیانیه‌های الجزایر تأسیس شد، با دیوان بین‌المللی دادگستری (International Court of Justice) که رکن دایمی و قضایی سازمان ملل متحده می‌باشد و هم‌چنین دیوان دایمی داوری (permanet Court of Arbitration) متفاوت است و هیچ گونه از ارتباط سازمانی با هم ندارند. و هر یک از این سه دیوان صلاحیت و شخصیت مستقلی دارند و تنها وجه اشتراک آن‌ها این است که هر سه در شهر لاهه هلند استقرار یافته‌اند. رجوع شود به مجله‌ی حقوقی، دفتر خدمات حقوق بین‌الملل جمهوری اسلامی ایران، شماره ۱۶ و ۱۷، چاپ ۲-۱۳۷۱، ص ۳.

ثانیاً، سندی که امضاء می کنند بایستی دارای آثار حقوقی و متضمن حق و تکلیف برای طرفین باشد.

ثالثاً، باید بر توافق فی مابین حقوق بین الملل حاکم باشد.

رابعاً، مهم نیست که توافق منعقد در یک سند یا چند سند تنظیم یافته باشد بلکه مهم آن است نتیجه‌ی حاصله دارای سه شرط فوق‌الذکر باشد.

ب) ماهیت بیانیه‌های الجزایر

با یک بررسی ساده در می‌یابیم که بیانیه‌های الجزایر حائز شروط مذکور و پیش گفته هستند. یعنی این که بیانیه‌ها اولاً ناظر بر دو کشور ایالات متحده آمریکا و ایران هستند و این دو کشور تعهدات مندرج در بیانیه‌ها را پذیرفته‌اند. ثانیاً توافق حاصله از لحاظ حقوقی برای طرفین الزام آور بوده و حائز آثار و نتایج حقوقی می‌باشد. و ثالثاً براساس ماده‌ی ۵ بیانیه حل و فصل به صراحت گفته شده که هیأت داورى در تمام موارد براساس رعایت قانون و مقررات حقوقی و اصول حقوق تجارت و حقوق بین‌الملل اتخاذ تصمیم می‌نمایند و در این مورد کاربردهای عرف بازرگانی، مفاد قرارداد و تغییرات اوضاع و احوال را در نظر خواهد گرفت. به عبارت دیگر قانون حاکم بر نحوه حل و فصل اختلافات فی‌مابین، قانون داخلی ایران یا قانون داخلی ایالات متحده نیست و از آن جایی که هر مرجعی باید یا براساس حقوق داخلی یا وفق حقوق بین‌المللی شکل بگیرد و نمی‌تواند در خلاء شکل بگیرد. دیوان داورى موردنظر ما براساس موافقت نامه‌های میان تابعان حقوق بین‌الملل شکل گرفته است و ریشه در حقوق بین‌المللی دارد.

بخش چهارم: دیدگاه‌های مختلف در خصوص ماهیت دیوان:

بند اول: دیدگاه ایران

از دیدگاه دولت ایران ماهیت حقوقی دیوان ریشه در حقوق بین‌المللی داشته دیوان یک مرجع بین‌المللی است. ایران این موضع را اتخاذ کرده که دیوان نهادی بین‌المللی است که از جانب دو دولت مستقل تأسیس شده و از این رو تابع حقوق بین‌الملل است. البته برخی استمرار و یک پارچگی در موضع ایران را به دیده تردید نگریسته‌اند. دلیل آن‌ها این است که ایران با اقدام به اعتراض تعدادی از احکام دیوان از طریق دادگاه محلی لاهه، گرچه متعاقباً این اعتراض‌ها را مسترد داشته، به طور ضمنی این احکام را دارای تابعیت هلندی محسوب کرده و مرجع صادر کننده آن‌ها یعنی دیوان را تابع قانون محل داوری دانسته است. اما در نهایت ایران بر دیدگاه همیشگی خود مبنی بر بین‌المللی بودن دیوان پایدار ماند.^۱

بند دوم: دیدگاه ایالت متحده آمریکا

برخلاف دیدگاه ایران، ایالات متحده در رابطه با ماهیت دیوان رأی ثابتی نداشته است. این کشور بسته به اوضاع و احوال در هر زمان دیدگاهی را برگزیده که منافع آن کشور در آن زمان ایجاب می‌کرده است. در ابتدا اظهار به بین‌المللی بودن ماهیت دیوان نموده است و بر همین اساس در اظهارات نماینده‌ی رابط آن کشور در دیوان در یکی از جلسات آمده: «دیوان داوری به موجب یک موافقت‌نامه‌ی بین‌المللی یعنی معاهده‌ی منعقد شده بین ایران و

^۱. دیوان داوری دعاوی ایران و ایالات متحده آمریکا، دکتر محسن مجبی، مترجم: محمد حبیبی، انتشارات فردا،

ایالات متحده آمریکا به وجود آمده است. این دیوان یک دیوان بین المللی است که محصول و فرایند حقوق بین المللی است و تصمیمات آن بخشی از حقوق بین الملل و... و نه حقوق داخلی را تشکیل می دهد. اما این کشور در مراحل بعدی کار، موضعی متفاوت پیشه کرد. به ویژه در پرونده‌ی الف ۱۸ که در آن تابعیت مضاعف و دو گانه‌ی اتباع ایرانی مطرح بود و اتباع ایرانی به استناد تابعیت آمریکایی خود علیه ایران طرح دعوی کرده بودند و ایران به این امر اعتراض داشت و مدعی بود این افراد ایرانی هستند و نمی توانند علیه کشور خود طرح دعوی نمایند و معتقد به بین المللی بودن دیوان بود ولی ایالات متحده در موضعی متفاوت با موضع پیش اظهار داشت «ویژگی کلی دیوان، موضع ایران را تایید نمی کند و فرضیه‌ی ایران در مورد ماهیت دیوان بی اساس است» و بدین سان برخلاف آن چه در دعاوی کوچک گفته بود ماهیت بین المللی دیوان را رد کرد.^۱

بند سوم: دیدگاه خود دیوان داوری ایران و ایالات متحده آمریکا در خصوص ماهیت بین المللی دیوان

چنان چه استحضار دارید هر مرجعی صالح ترین نهاد تفسیر اساسنامه و یا صلاحیت خود می باشد و در این خصوص در پرونده‌ی الف ۱۸ دیوان پیرامون ماهیت خود به اظهار نظر پرداخته و اظهار داشت «با آن که آشکار است که این دیوان، نهادی است بین المللی که به موجب معاهده‌ای بین المللی تأسیس یافته و با آن که پاره‌ای از پرونده‌های دیوان متضمن اختلافات بین دولتن است و مستلزم تفسیر و اعمال حقوق بین المللی عمومی است، با این

همه اغلب اختلافات و دعاوی از جمله دعاوی دارندگان تابعیت مضاعف، متضمن یک طرف خصوصی [خواهان] و یک طرف دولتی و یا موسسات و واحدهای تحت کنترل دولت است، و مضمون بسیاری از دعاوی نیز در وهله‌ی اول موضوعات حقوق داخلی و نیز موضوعات مربوط به اصول کلی حقوق است. در این گونه پرونده‌ها دیوان باید در باب حقوق و ادعاهای خود خواهان [خصوصی] و نه دولت متبوع او تصمیم بگیرد.^۱ دیوان در ادامه‌ی این استدلال نتیجه می‌گیرد: «هرچند این دیوان ارگانی [دادگاهی] از یک کشور ثالث نیست اما دیوانی هم نیست که در آن چنان که در بالا گفته شد یک دولت به اختیار و صلاحدید خویش حمایت از دعاوی [اتباع خود] را به عهده گرفته باشد و دیوانی نیست که منحصرأ براساس حقوق بین‌الملل عمومی در مورد دعاوی مطروحه اتخاذ تصمیم کند و رأی دهد.» لذا مشاهده می‌شود که دیوان در اظهارنظر خود تحت تأثیر مسایل سیاسی نظری واحد در این خصوص ارائه نکرده است.

بند چهارم: استنباط ماهیت دیوان در پرتو عملکرد آن

برای درک بهتر و اساسی ماهیت هر مرجعی، عملکرد آن مرجع بهترین راهنماست. البته در خصوص دیوان دعاوی ایران و ایالات متحده آمریکا این مناقشه بیشتر به چشم می‌خورد، زیرا عده‌ای به دلیل این که افراد خصوصی امکان دسترسی به دیوان را دارند آن را یک مرجع مختلط نامیده‌اند. به این دلیل که دیوان هم به دعاوی خصوصی و هم به دعاوی بین‌المللی رسیدگی می‌کند لذا گفته‌اند نمی‌تواند بین‌المللی باشد. اما واقعاً باید دید دیوان تحت چه

^۱. دیوان داوری دعاوی ایران و ایالات متحده آمریکا، پیشین، ص ۶.

عنوانی رأی صادر می‌کند؟ مستند و پشتوانه‌ی صدور رأی توسط دیوان چیست؟ علاوه براین که منشاء ایجاد دیوان یک معاهده‌ی بین‌المللی است، قانون حاکم و قانونی که دیوان آن را اجرا می‌کند نیز در شناخت ماهیت دیوان شاخص مهمی است. این ایراد که چون دیوان بعضاً حقوق داخلی را اجرا می‌کند و یا این که افراد خصوصی حق دسترسی به دیوان را دارند پس دیوان ماهیت بین‌المللی ندارد. همان اندازه قابل رد است که گفته شود چون قاضی داخلی حقوق بین‌الملل را اجرا می‌کند پس محکمه بین‌المللی است! لذا این استدلال نمی‌تواند صحیح باشد. علاوه بر شاخص‌های معمول در یک کلام به همه‌ی این ایرادات مبنی بر عدم بین‌المللی بودن دیوان این گونه می‌توان پاسخ داد که اگر دیوان به افراد خصوصی اجازه‌ی دسترسی به دیوان را داده و یا این که به ماهیت خصوصی برخی دعاوی که در حوزه‌ی صلاحیت دیوان است رسیدگی می‌کند نه به دلیل غیر بین‌المللی بودن دیوان است بلکه به موجب حقوق بین‌الملل و یک رابطه‌ی حقوق بین‌الملل توسط کشورها (ایران و ایالات متحده) این اجازه به دیوان داده شده است. لذا منشاء این اجازه حقوق بین‌الملل می‌باشد و این تأکید بر بین‌المللی بودن ماهیت دیوان است. به عبارت دیگر این دیوان نه براساس حقوق ایالات متحده آمریکا و نه براساس حقوق ایران، بلکه براساس حقوق بین‌الملل، اصول کلی حقوقی که منظور همان اصول کلی حقوق بین‌الملل می‌باشد عمل می‌کند و این که افراد به آن رجوع و دسترسی دارند چیزی عوض نمی‌شود و ماهیت دیوان تغییر پیدا نمی‌کند. لذا همان‌طوری که گفتیم این تجویز براساس حقوق بین‌الملل است. به عبارت دیگر دولت‌ها اجازه دادند که اشخاص خصوصی به دیوان دسترسی داشته باشند و این از

می توانند از اتباع خود به طرق مختلف حمایت سیاسی بنمایند. یکی از آن ها حمایت قضایی از اتباع خود است. بحث تابعیت مضاعف نیز یک قاعده ی بین المللی است. پس اجرای قاعده ی تابعیت مضاعف هم اجرای حقوق بین الملل است. دیوان با اعمال این قاعده به واقعیت های بین المللی و تحولات آن توجه کرده است. دیوان در پرونده الف ۲۷ به این مسئله به صراحت اشاره کرده است و بین المللی بودن خود را پذیرفته است. دیوان در این پرونده می گوید این که اشخاص خصوصی اجازه پیدا کرده اند مستقیماً به این دیوان مراجعه نمایند ماهیت دیوان را تغییر نمی دهد، زیرا دولت ها توافق کرده اند که افراد هم به این مرجع دسترسی داشته باشند. لذا دیوان یک مرجع بین المللی است.

نتیجه گیری

با عنایت به مطالب پیش گفته به این نتیجه می رسیم که علی رغم تردیدها و تشکیلات در ماهیت بین المللی دیوان، دیوان دعاوی ایران و ایالات متحده آمریکا یک مرجع واقعاً بین المللی است. زیرا اولاً بیانیه های الجزایر که مورد پذیرش ایران و ایالات متحده قرار گرفته یک عهدنامه ی بین المللی است و منشاء پیدایش دیوان است، ثانیاً براساس ماده ۵ بیانیه رعایت اصول کلی حقوق بین المللی به عنوان قانون حاکم بر دیوان عرف و تجارت بین الملل به عنوان قانون حاکم بر جریان داوری و هم چنین رویه عملکرد دیوان به ویژه در پرونده الف ۲۷ که به صراحت به بین المللی بودن ماهیت دیوان از جهت اجرای آراء صادره برای طرفین حائز اهمیت می باشد و عدم اجرای آرای صادره می تواند مسئولیت بین المللی کشوری که تن به رأی دیوان ندهد را در پی داشته باشد. لذا این برعهده ی طرفین است که مکانیسم اجرای

رأی صادره را در حقوق داخلی خود فراهم نمایند و نهایتاً بین‌المللی بودن دیوان سبب می-

شود که احکام دیوان به عنوان یک رویه قضایی بین‌المللی در شمار منابع حقوق بین‌الملل

قرار گرفته و واجد شرایط ارزش اثباتی به معنایی که در بند ۱ ماده ۳۸ اساسنامه دیوان

بین‌المللی دادگستری آمده است خواهد بود.

۱. بیان‌های دولت جمهوری دموکراتیک و مردمی الجزایر و موافقت‌نامه‌های ضمنی از مجموعه اسناد و مدارک رسمی در ارتباط با دعاوی بین‌المللی، دفتر خدمات حقوق بین‌المللی، جلد ۱، سال ۱۳۶۱.
۲. حقوق بین‌المللی عمومی، دکتر ضیائی بیگدلی، انتشارات گنج دانش، ۱۳۷۳.
۳. حقوق بین‌الملل، منابع اخلاقی و ابطال آراء دکتر سید عبدالمجید قائم‌مقام فراهانی، جلد ششم، چاپ اول، فروردین ۱۳۷۳.
۴. مجله‌ی حقوقی، دفتر خدمات حقوق بین‌المللی، شماره ۱۶ و ۱۷، انتشارات روزنامه رسمی سال ۷۲-۱۳۷۱.
۵. دیوان داورى دعاوى ایران و ایالات متحده آمریکا، دکتر محسن محبی، مترجم: محمد حبیبی، انتشارات فردا، چاپ اول، ۱۳۸۳.
۶. شیخ محمدی، مرضیه، استقلال شرط داورى، انتشارات جاودانه، جنگل، چاپ اول، سال ۱۳۹۲.
۷. اعتمادی، فرهاد، دادگاه داورى دعاوى ایران و آمریکا، انتشارات گنج دانش، چاپ اول، سال ۱۳۸۴.

مرکز آموزش علمی-کاربردی
سازمان همپاری شهرداری های
استان اصفهان

بنیاد علمی قانون یار برگزار می کند

با همکاری و حمایت معنوی
مرکز آموزش علمی-کاربردی سازمان همپاری شهرداری های استان اصفهان

همایش ملی

علمی- پژوهشی فقه و حقوق اسلامی

دکتر بهنام اسدی

مسئول برگزاری

ارکان کلیدی همایش

دبیر اجرایی همایش:
دکتر امین امیریان فارسانی
رئیس هیات داوران:
دکتر سعید سامانی مجد
رئیس شورای سیاست گذاری:
دکتر سعید خردمندی

محورهای همایش:

پذیرش مقاله در تمامی زمینه های علوم تربیتی و روان شناسی (تمامی گرایش ها)، برنامه ریزی درسی
علوم مشاوره، فلسفه تعلیم و تربیت، آموزش و پرورش، آموزش الکترونیک، برنامه ریزی آموزش عالی
علوم اجتماعی، فرهنگ، هنر (تمام گرایش ها)، ارتباطات اسلامی و سایر موضوعات مرتبط با علوم انسانی

۱۵ بهمن ماه ۱۳۹۸
اصفهان سالن اجلاس دانشگاه

پایگاه های نمایه کننده مقالات همایش

Sponsored and indexed by
CIVILICA
We Respect the Science

T
PBIN.com
Sponsored And Indexed

همایش های ایران
symposia

CONF
PAPER

مکتب های علمی
Conference.com

مکتب های علمی
Conference.com

Council of Islamic Scientific Association
(CISA)

جهت چاپ مقالات خود در دیگر همایش های قانون یار
کافیست فایل word مقاله خود را به همراه
شماره تماس به آدرس ایمیل زیر ارسال نمایید

phdsara@yahoo.com

ارسال مقاله در واتس آپ یا تلگرام به شماره
09100636002

همایش های علمی و پژوهشی، هر ساله در دو نوبت برگزار می شود

www.olomensani.IR

دبیرخانه همایش: تهران، میدان انقلاب، خ منبری جاوید، کوچه مینا، پلاک ۲۹، طبقه سوم
واحد مشاوره ۰۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹ - ۰۲۱۶۶۹۷۹۵۲۶ واحد صدور مدرک ۰۲۱۴۴۴۴۱۷۶۴

همایش علمی پژوهشی فقه و حقوق اسلامی، موسسه قانون یار، مرکز علمی کاربردی سازمان همپاری شهرداری اصفهان، بهمن ۱۳۹۸